

Gyvenimo negandų po įvairius kraštus blaškyta dailininkė, visuomenės veikėja SOFIJA (Zofija) ROMERIENĖ (Dembovskytė)

Parengė Donatas TYTUVA

Dešinėje – dailininkė Sofija Romerienė. 1926 m. Nuotrauka – iš jos bičiulio poeto ir kunigo Jono Mačiulio-Maironio albumo, kuris saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune, MLLM F3 6717-10

„Kelmės dvaro vartai“. 1926 m. Popierius, akvarelė; „Gružauskų dvaro rūmai Kelmėje“. Prieš 1924 m. Dailininkė Sofija Romerienė. Fotoreprodukcijos iš RKIC archyvo

Sofija (Zofija) Romerienė (Dembovskytė, 1885–1972) – dailininkė (tapytoja, raižytoja, piešėja), visuomenės veikėja. Ji gimė 1885 m. vasario 16 d. Estijos Tartu mieste tuo metu gyvenusio vilniečio gydytojo Tadeušo Dembovskio ir iš Krokuvos (Lenkija) kilusios Matildos Grosse šeimoje. Sofija vaikystėje buvo mokoma namuose, dailės pagrindus įgijo lankydama Vilniaus piešimo mokyklą ir mokydamasi privačiai pas tapytoją Eleną Romerytę. 1900–1905 m. dailę studijavo Krokovo-

(Nukelta į 16 p.)

Viršuje: „Autoportretas“. 1926 m. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo; dešinėje – „Dukters portretas“. 1923 m. Kūrinys saugomas Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, LNDM T 14423 Abiejų kūrinių autorė – dailininkė Sofija Romerienė.

Kairėje: „Vaikai pievoje“. 1920 m. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo; „Vaiko portretas“. XX a. I p. Paveikslas saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D T640. Abiejų kūrinių autorė – Sofija Roimerienė

je, Miunchene, Paryžiuje (apie 1900 m. Krokuvoje ir Miunchene – pas Simoną Hollosy ir Karlą Rotą, 1904–1905 m. Paryžiuje – pas Žaką Emilį Blanšą ir Luką-Olivjė Mersoną). 1905 m. rudenį–1906 m. pavasarį, vasarą žinias gilino Krokuvoje (Baraneckio muziejuje, lankydama Juzefo Sedleckio kursus).

Dailės parodose pradėjo dalyvauti 1909 metais.

Sofija yra buvusi Varšuvos grafikų draugijos narė, eksponuodavo savo sukurtus estampus šios draugijos rengtose kilnojamosiose parodose.

1911 m. ištekėjo už užsienyje mokslus baigusio dvarininko, ekonomisto, istoriko, visuomenės veikėjo Eugenijaus Romerio (1871–1943). Kartu su juo apsigyveno Tytuvėnų dvare, kurį prikėlė naujam gyvenimui, padarė jį svarbiu šio krašto kultūros centru. Ūkis garsėjo kaip pavyzdingai besitvarkantis, diegiantis naujas ūkininkavimo technologijas.

Sofija, gyvendama santuokoje su E. Romeriu, susilaukė 5 vaikų (trijų dukterų ir dviejų sūnų): Vilniuje gimusios Zofijos Onos (1912–1998), kuri

„Sūnaus Andriaus portretas“. Apie 1922–1923 m. Dailininkė Sofija Romerienė. Kūriny s augomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D T 582

„Sūnaus Andriaus portretas“. Apie 1930–1935m. Dailininkė Sofija Romerienė. Kūriny s augomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D T 613

„Andriui 17 metų“. 1938 m. Dailininkė Sofija Romerienė. Kūriny s augomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D T 617

„Sūnaus Edvardo portretas“. 1930 m. Dailininkė Sofija Romerienė. Kūriny s augomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D T 581

Tytuvėnuose ištekėjo už Jono Adomo Hempelio, po Antrojo pasaulinio karo emigravo į Melburną (Australija); Tytuvėnuose gimusio Roko Edvardo (1913–1995), Lvo ve (Ukraina) vedusio Kristiną Filską, karo pabaigoje persikėlusio gyventi į Kana-

dos Kvebeko provinciją; Tytuvėnuose gimusios Eugenijos Bronislavos (1914–2005), kuri ištekėjo už Stanislovo Hempelio, karo bangos buvo nublokšta į Varšuvą (Lenkija); Raseiniuose gimusios Elenos
(Nukelta į 18 p.)

Sofija Romerienė. 1935 m. Dailininkas Stanislaw Ignacy Witkiewicz (Witkacy). Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Dailininko, fotografo, kraštotyryninko Juzefo Perkovskio portretas. Nutapytas iki 1940 m. Dailininkė Sofija Romerienė Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Matildos Celinos (1919–1997), karo pabaigoje pasitraukusios į Vakarų, įsikūrusios Buenos Airėse (Argentina), 1949 m. ištekėjusios už Vaitiekiaus Rankovičiaus, vėliau išvykusios gyventi į Londoną (Didžioji Britanija); Andriaus Tado (1921–?), po karo emigravo į JAV Masačusetso valstiją. Ten jis 1952 m. vedė Nancy Hewlett. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, Andrius lankėsi Tytuvėnuose, laiškais susisiekė su ano meto Lietuvos vadovais, rūpinosi (ėjo „kryžiaus kelius“), kad Tytuvėnų dvaro sodyba kaip istorinė ir memorialinė vertybė būtų saugoma valstybės, parkas grąžintas teisėtiems Sofijos ir Eugenijaus Romerių turto paveldėtojams, kurie tada ten planavo pastatyti dailininkų ir rašytojų poilsio namus. Tuo laikotarpiu didžiausias jo pagalbininkas ir pedagogas buvo žurnalistas, kraštotyryninkas, ilgametis Lietuvos televizijos diktoriaus Henrikas Paulauskas (1932–2006).

Vaikus S. ir E. Romeriai augino Tytuvėnų dvare. Gyvendama čia Sofija rūpinosi ne tik jais, bet ir padėjo vyrui tvarkyti ūkio reikalus, renovuoti gyvenamąjį namą, įrenginėti jį. Radusi laisvesnio laiko, atsidėdavo kūrybai. Čia gimė daug jos paveikslų, kuriuose įamžinti Tytuvėnų vaizdai, artimieji, draugai, bičiuliai, kt.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui S. ir E. Romerių šeima iš Tytuvėnų pasitraukė – 1915 m. apsistojo jų giminaičiams priklausiusiame Antanašės dvare (netoli dabartinio Rokiškio rajono Obelių miestelio), o vėliau jie atsidūrė Sebežo ir Polocko apylinkėse – Aninske (Vitebsko gubernija Baltarusijoje). Karo laikotarpiu ten jie gyveno pas vietos dvarininkus.

Pasibaigus karui, Lietuvą paskelbus nepriklausoma valstybe, S. ir E. Romerių šeima vėl sugrįžo į Tytuvėnus, 1919 m. įsijungė į Lietuvos kultūrinį bei visuomeninį gyvenimą. Nepaisant to, kad vykstant Žemės reformai jų dvaras, kaip ir visi kiti Lietuvoje, buvo stipriai apkarpytas, S. ir E. Romeriai sugebėjo prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų ir dvare toliau pažangiai ūkininkavo.

Sofija dažniausiai tapydavo aliejumi, akvarele, piešdavo pieštuku, pastele, mėgo ir grafiką. Jos kūriniai realistiški. Jiems būdingas raiškus piešinys, lengvas modeliuojantis potėpis, vaiskus, dažniausiai šaltų tonų koloritas. Dailininkė yra nutapiusi, pastele sukūrusi nemažai peizažų, tarp jų ir architektūrinių, natiurmortų, buitinių kompozicijų, autoportretų, portretų (žinomiausi – poeto, kunigo Jono Mačiulio Maironio (sukurtas 1924 m.) ir 1927-aisiais sukurtas generolo Povilo Plechavičiaus). Grafinėje kūryboje naudojo vario raižinio, sausosios adatos ir akvatintos techniką.

Tarpukario metais S. Romerienė aktyviai dalyvavo parodinėje veikloje. Tada jos personalinės kūrybos parodos vyko Rygoje (1925), Šiauliuose (1926), Kaune (1928, kartu su dailininku Juzefu Perkovskiu – 1932, 1936), Paryžiuje (1932).

1941 m. birželio 16 d. dailininkę ir jos vyrą sovietai ištrėmė iš Lietuvos į Sovietų Sąjungos Komijos autonomine respubliką – Syktivkarą. Lietuvoje liko jos tada jau suaugę vaikai. Jie pasirūpino, kad Tytuvėnų dvare būtų mamoms kūriniai nežūtų – perdavė juos saugoti Šiaulių „Aušros“ muziejui.

Tremties laikotarpiu Syktyvkaro žaislų fabrike Sofija dirbo dažytoja. 1942 m. gavusi valdžios leidimą, persikėlė į Kuibyševą, kur buvo jos vyras. E. Romeris 1943 m. mirė. Sofija, palaidojusi vyrą, suprasdama, kad jai Sovietų Sąjungoje nėra ateities, padedama Lenkijos ambasados darbuotojų, paliko Kuibyševą ir per Iraną, Egiptą (ten dailininkė gyveno 1944–1949 m.), Didžiąją Britaniją pasiekė Kanadą. Čia ji Adelėjė mieste gyveno 1950–1955 m., vėliau persikėlė į Vašingtoną (JAV). Tuo laikotarpiu ji buvo Amerikos meno lygos (*American Arts League*) narė. 1963 m. vėl išvyko gyventi į Kanadą ir įsikūrė Monrealyje.

Gyvendama užsienyje Sofija dažnai pagal užsakymus kurdavo portretus, Kairo, Egipto vaizdus. Tapydavo ir savo artimųjų portretus, nedidelius peizažus, natūrmortus, kt.

1944 m. Kaire buvo surengta jos personalinė dailės paroda (pomirtinė S. Romerienės paroda čia veikė 2013 m.). 1954 m. Sofijos kūriniai buvo eksponuojami jos personalinėje darbų parodoje Granby (Kanados Kvebeko provincija).

Paskutiniaisiais savo gyvenimo metais labai nusilpo dailininkės regėjimas ir ji buvo apgyvendinta lenkų įkurtuose senelių namuose „Židinys“, kur 1972 m. rugpjūčio 23 d ir mirė. S. Romerienė palaidota Kanados Sent Adelėjės kapinėse.

Nepaisant to, kad dailininkę gyvenimas mėtė iš vienos šalies į kitą, išliko nemažai jos kūrinių. Jų yra saugoma Lietuvos nacionaliniame dailės muziejuje, Lietuvos nacionaliniame muziejuje, Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, Maironio lietuvių literatūros muziejuje, Šiaulių muziejuje „Aušra“, Vytauto Didžiojo karo muziejuje, Žemaičių muziejus „Alka“ (Telšiai), Kelmės krašto muziejuje. Jų yra įsigiję ir įvairūs užsienio šalių muziejai, tarp jų ir Varšuvos bei Gdanskio nacionaliniai muziejai, Torunės apskrities muziejus, Generolo Sikorskio institutas Londone. Nemažai kūrinių priklauso jos giminėms, gyvenantiems Australijoje, Belgijoje, Didžiojoje Britanijoje, JAV, Kanadoje, kt. Jų yra ir pas kolekcininkus, galima įsigyti rengiamuose meno kūrinių aukcionuose.

Lietuvos menotyrininkai, muziejininkai su šios dailininkės kūryba susipažinti kviečia ir paskutiniais dešimtmečiais

Maironio portretas. 1924 m. Dailininkė Sofija Romerienė. Kūrinys saugomas Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune, MLLM 9302

Generolo Povilo Plechavičiaus portretas. 1927 m. Dailininkė Sofija Romerienė. Kūrinys saugomas Šiaulių „Aušros“ muziejuje, ŠAM D T 586

jų rengiamose dailės parodose. 1992 m. jos darbų parodos buvo surengtos Kaune ir Šiauliuose. 1991 m. Nacionalinis

(Nukelta į 20 p.)

Iš kairės: „Dukters Sofijos portretas“. XX a. 3 deš. Dailininkė Sofija Romerienė, kūrinys saugomas Šiaulių „Aušoros muziejuje, ŠAM D T 571; Sofijos Romerienės skulptūra Tytuvėnuose (Kelmės r.). Skulptorius Gintautas Lukošaitis. Fotoreprodukcija iš RKIC archyvo

Jolantos Širkaitės knygos „Dailininkė Sofija Romerienė“ (Vilnius, 2015 m.) viršelis

M. K. Čiurlionio dailės muziejus ir Varšuvos nacionalinis muziejus parengė spaudai ir išleido šių parodų katalogą, kuriame yra išspausdintas ir dalinis paveikslų sąrašas),

1993 m. S. Romerienės darbų parodos vyko Vilniuje ir Varšuvoje, 1997 m. – Rapperswilyje (Šveicarija). Jos kūriniai yra eksponuoti ir Londone, Lvoje, Krokuvoje, Monrealyje, Niujorke, Paryžiuje, Vašingtone. 2006 m. kelis S. Romerienės nutapytus portretus buvo galimybė pamatyti Vilniaus Radvilų rūmų muziejuje surengtoje tarptautinėje dailės parodoje „Dailininkai Römeriai“.

S. Romerienės gyvenimas ir jos kūryba jau yra įamžinta ir leidiniuose, meno kūrinuose. Jos kūrybą tyrinėja menotyrininkai, muziejininkai. Rengiamos jai skirtos mokslinės konferencijos. 2015 m., kai buvo minimos S. Romerienės 130-osios gimimo metinės, Kultūros, filosofijos ir meno institutas Vilniuje išleido menotyrininkės dr. Jolantos Širkaitės knygą „Dailininkė Sofija Romerienė“. 2016 m. įamžinant Sofijos atminimą, Tytuvėnuose buvo pastatyta graži šiauliškio skulptoriaus Gintauto Lukošaičio sukurta Sofijos Romerienės skulptūra. Šiame miestelyje yra ir dailininkės vardu pavadinta gatvė. Apie Tytuvėnų dvaro šeiminius Romerius bei Pšeciševskius primena S. Romerienės gatvėje esanti koplyčia (spėjamas projekto autorius – žymus XIX a. architektas Fulgentas Rimgaila), kurioje ilsisi aštuonių šios giminės atstovų palaikai.